

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Марина Иванова Бакаова, ИФС, БАН

относно

представения за външна защита дисертационен труд на тема:

Развитие на преносими компетентности чрез обучението по философия в училище

от Милена Стоянова Плугарова – Райчева

Софийски университет „св. Климент Охридски“, Философски факултет

Кандидатката за присъждане на докторска степен Милена Стоянова Плугарова – Райчева е предложила дисертационен труд от 200 страници, издържан по всички норми и изисквания за предаването на такъв труд. Милена Плугарова – Райчева е завършва висшето си образование по специалност философия в СУ „Св.Климент Охридски“. Скоро след това, тя става преподавател по философия в средното училище и понастоящем има 26 години трудов стаж като такъв. Кандидатката е написала учебно помагало по философия за 10 клас, което е електронен ресурс и е на английски език. Публикациите ѝ са три, едната от които е в реферираното и индексирано списание *Философия*, а последната е под печат. И трите публикации са по темата на дисертацията. Кандидатката има необходимите точки от публикации, които покриват минималните национални изисквания.

Дисертацията на тема „Развитие на преносими компетентности чрез обучението по философия в училище“ обобщава дългогодишния опит, който кандидатката има в преподаването на философия в училище и задълбоченото ѝ познаване на нормативните документи, свързани с европейските образователни стратегии. Темата на дисертацията е от изключителна важност, тя извежда на преден план един от аспектите на философията, които показват смисъла от заниманията с нея за широките маси и поставя основите на дискусия, която би било добре да продължи сред философската колегия не само в училищата, но и в университетите. А именно, как заниманията с философия могат да развият качества, които помагат на човек да се ориентира ефективно и интелигентно в ситуации от съвсем различен характер?

Фокусът на дисертацията е върху аспектите в обучението по философия, които са свързани с усвояването на преносими компетентности. Какво представляват преносимите компетентности? Ние, философите още в началото ще забележим, че фразата „преносима компетентност“ е тавтология. И наистина, както авторката сама подчертава: „Съществена характеристика на ключовите компетентности е тяхната преносимост в различни ситуации и контекст. /стр. 37 от Дисертацията/. В действителност, всяка компетентност, независимо дали е ключова или не, е преносима, т.е. по дефиниция тя работи в повече от една ситуация от определен вид. Като оставим настрана тази забележка, терминът „преносима компетентност“ играе съществена роля в контекста на европейската рамка на образованието и напълно заслужава да бъде централна тема на докторска дисертация. Фразата подчертава идеята за реално приложение на наученото извън училище, а не просто за учене с цел да се постигне добър резултат в училище. Тя е основана върху едно по-широко и по-хуманитарно разбиране на прагматичността в обучението, произтичащо от европейските хуманитарни и духовни ценности. А именно, прагматичността е обвързана с личностните добродетели и способности на индивида да взема решения, обединяващи рационалната му и емоционалната му а интелигентност. Изглежда презумпцията е, че колкото по-ключова е една компетентност, т.е. по-базисна или универсално приложима, толкова по-преносима е тя. Обучението по философия в средните училища действително може да допринесе за развиването на подобни компетентности у подрастващите, но все пак връзката далеч не е безусловна и самоочевидна и това трябва да се има предвид. Именно затова е и дисертацията.

Дисертационният труд се състои от въведение, четири глави и изводи. В първата глава се прави изложение на основните подходи към обучението и образованието от средата на 20 век до наши дни и се очертават предимствата на компетентностния подход, който набляга върху *„развитие на ключови компетентности; реално приложение на наученото; въвличане на учениците в процеса на обучение; развиване на социални умения; холистичен подход; стимулиране на личната инициатива.“* /стр. 172 от Дисертацията/ Във втора глава се разглежда компетентностния подход и се разкрива потенциала на философията да удовлетвори целите на този подход: „Философският подход също като компетентностния е холистичен, цени взаимосвързаността, надпредметността, разбирането, нагласата, а диференцирането на знания, умения и отношения е начин за по-добро осмисляне на концепцията.“ /стр. 82 от Дисертацията/ Изброяват се функциите на философския подход. Тук, на читателят

му се иска изложението да бъде преплетено с повече анализ на това как компоненти от философското образование, съответстващи на тези функции могат да бъдат въввлечени в изграждането на ключови компетентности.

Третата глава е посветена на емоционалната интелигентност и концептуалната рамка LIFECOMP. Тази глава беше най-интересна за мен. Както авторката обяснява: „концептуалната рамка LifeComp (2020) ... ни дава инструментариум за операционализиране на компетентности“. /стр. 89 от *Дисертацията*/ Операционализиране на компетентности ще рече „да /се/ осигури общо разбиране и споделен език на европейско ниво, следвайки Препоръката на Съвета от 2018 г. относно ключовите компетентности за учене през целия живот, за да подкрепи инициативи, гарантиращи, че тези житейски умения се придобиват от възможно най-много хора в Европа чрез образование...“ (2020: 74)./пак там/. Авторката свързва тази задача с един изключително съществен философски въпрос: как знанието, което се преподава на учениците да придобие смисъл? Отговорът се крие в емоциите, които учениците обвързват с потенциалните знания. Въпросът за смисъла на знанието и връзката му с емоциите заслужава отделно бъдещо изследване и аз силно насърчавам кандидатката да напише книга по този въпрос.

В край на главата, Милена Плугарова – Райчева твърди, че рамката LifeComp ни дава достатъчно насоки за наблюдавано поведение като развитие на компетентности, за да бъде приложена в различни образователни контексти. На защитата бих искала да науча повече за тези насоки, те са много важни от педагогическа гледна точка и трябва да присъстват в изложението. Също така, би ми било интересно да науча различават ли се чертите на характера и преносимите компетентности, според кандидатката?

В последната глава се прави кратък анализ на основните теории за емоционална интелигентност, обсъждат се приложенията на помагалото за 10 клас на английски език, написано от авторката във връзка с преподаването на някои от ключовите компетентности. Това е много хубава част от дисертацията. Остава един въпрос, на който също бих искала да получа отговор на защитата. В крайна сметка, от училищните предмети не само философията може да развие емоционалната интелигентност. Литературата, музиката, изобразителното изкуство, и дори историята – също имат такава цел. Какъв е специфичният принос на образованието по философия към изграждането на емоционалната интелигентност? И един последен въпрос: когато се преподава качествено в която и да било област, да я наречем „област х“ това създава

полезни навици и при ученето в други области. Например, твърди се, че учениците от СМГ са осезаемо по-добри по всички дисциплини, включително литературата, от съучениците си в други училища. С какво преподаването по философия специфично се отличава в приноса си към общото умение да учиш в различни контексти?

Като цяло, представеният дисертационен труд е над средното ниво на обичайно представяните докторски дисертации. Текстът е ясно написан и добре структуриран, той представлява детайлно изследване на теориите за преносимите компететтности и в него се повдигат важни и оригинални въпроси. На моменти изложението е схематично с цел да бъдат обхванати повече детайли, понякога за сметка на анализа им. Но това е нормално. Надявам се, кандидатката да продължи да се занимава с тези въпроси и в следващите ѝ изследвания да намерим по-конкретни отговори на повдигнатите тук въпроси. Въз основа на становището ми, аз ще гласувам за присъждане на научно-образователната степен „доктор“ на Милена Стоянова Плугарова – Райчева и препоръчвам на останалите членове на журито да направят същото.

София, 16.09. 2022 г

доц. д-р Марина Бакалова